

Logické programování s omezujícími podmínkami

Constraint Logic Programming: CLP

- ### Probírané oblasti
- Obsah
 - úvod: od LP k CLP
 - základy programování
 - základní algoritmy pro řešení problémů s omezujícími podmínkami
 - Příbuzné přednášky na FI
 - PA163 Programování s omezujícími podmínkami
 - <http://www.fi.muni.cz/~hanka/cp>
 - PA167 Rozvrhování
 - <http://www.fi.muni.cz/~hanka/rozvrhovani>
 - zahrnutý CP techniky pro řešení rozvrhovacích problémů

CP: elektronické materiály

- Dechter, R. **Constraint Processing**. Morgan Kaufmann Publishers, 2003.
 - <http://www.ics.uci.edu/~dechter/ics-275a/fall-2001/readings.html>
- Barták R. **Přednáška Omezující podmínky na MFF UK, Praha**.
 - <http://kti.ms.mff.cuni.cz/~bartak/podminky/prednaska.html>
- **SICStus Prolog User's Manual**, 2004. Kapitola o CLP(FD).
 - <http://www.fi.muni.cz/~hanka/sicstus/doc/html/>
- **Příklady v distribuci SICStus Prologu**: cca 25 příkladů, zdrojový kód
 - <aisa:/software/sicstus-3.10.1/lib/sicstus-3.10.1/library/clpfd/examples/>
- **Constraint Programming Online**
 - <http://slash.math.unipd.it/cp/index.php>

- ### Historie a současnost
- **1963** interaktivní grafika (Sutherland: Sketchpad)
 - **Polovina 80. let**: logické programování omezujícími podmínkami
 - **Od 1990**: komerční využití
 - Už v roce **1996**: výnos řádově stovky milionů dolarů
 - Aplikace – příklady
 - **Lufthansa**: krátkodobé personální plánování
 - reakce na změny při dopravě (zpoždění letadla, ...)
 - minimalizace změny v rozvrhu, minimalizace ceny
 - **Nokia**: automatická konfigurace sw pro mobilní telefony
 - **Renault**: krátkodobé plánování výroby, funkční od roku 1995

Omezení (*constraint*)

- Dána
 - množina (**doménových**) **proměnných** $Y = \{y_1, \dots, y_k\}$
 - **konečná** množina hodnot (**doména**) $D = \{D_1, \dots, D_k\}$

Omezení c na Y je podmnožina $D_1 \times \dots \times D_k$

- omezuje hodnoty, kterých mohou proměnné nabývat současně
- Příklad:
 - proměnné: A,B
 - domény: $\{0,1\}$ pro A $\{1,2\}$ pro B
 - omezení: $A \neq B$ nebo $(A,B) \in \{(0,1), (0,2), (1,2)\}$
- Omezení c definováno na y_1, \dots, y_k je **splněno**, pokud pro $d_1 \in D_1, \dots, d_k \in D_k$ platí $(d_1, \dots, d_k) \in c$
 - příklad (pokračování): omezení splněno pro (0, 1), (0, 2), (1, 2), není splněno pro (1, 1)

Problém splňování podmínek (CSP)

- Dána
 - konečná množina **proměnných** $X = \{x_1, \dots, x_n\}$
 - konečná množina hodnot (**doména**) $D = \{D_1, \dots, D_n\}$
 - konečná množina **omezení** $C = \{c_1, \dots, c_m\}$
 - omezení je definováno na podmnožině X

Problém splňování podmínek je trojice (X, D, C)
(constraint satisfaction problem)

- Příklad:
 - proměnné: A,B,C
 - domény: $\{0,1\}$ pro A $\{1,2\}$ pro B $\{0,2\}$ pro C
 - omezení: $A \neq B, B \neq C$

Řešení CSP

- **Částečné ohodnocení proměnných** $(d_1, \dots, d_k), k < n$
 - některé proměnné mají přiřazenu hodnotu
- **Úplné ohodnocení proměnných** (d_1, \dots, d_n)
 - všechny proměnné mají přiřazenu hodnotu
- **Řešení CSP**
 - úplné ohodnocení proměnných, které splňuje všechna omezení
 - $(d_1, \dots, d_n) \in D_1 \times \dots \times D_n$ je **řešení** (X, D, C)
 - pro každé $c_i \in C$ na x_{i_1}, \dots, x_{i_k} platí $(d_{i_1}, \dots, d_{i_k}) \in c_i$
- Hledáme: jedno nebo
 - všetchna řešení nebo
 - optimální řešení (vzhledem k objektivní funkci)

Příklad: jednoduchý školní rozvrh

- **proměnné:** Jan, Petr, ...
- **domény:** $\{3, 4, 5, 6\}, \{3, 4\}, \dots$
- **omezení:** `all_distinct([Jan, Petr, ...])`
- **částečné ohodnocení:** Jan=6, Anna=5, Marie=1
- **úplné ohodnocení:**
Jan=6, Petr=3, Anna=5, Ota=2, Eva=4, **Marie=6**
- **řešení CSP:**
Jan=6, Petr=3, Anna=5, Ota=2, Eva=4, Marie=1
- **všetchna řešení:** ještě Jan=6, **Petr=4**, Anna=5, Ota=2, **Eva=3**, Marie=1
- **optimalizace:** ženy učí co nejdříve
Anna+Eva+Marie \neq Cena minimalizace hodnoty proměnné Cena
- **optimální řešení:** Jan=6, **Petr=4**, Anna=5, Ota=2, **Eva=3**, Marie=1

učitel	min	max
Jan	3	6
Petr	3	4
Anna	2	5
Ota	2	4
Eva	3	4
Marie	1	6

CLP(*FD*) program

▪ Základní struktura CLP programu

1. definice proměnných a jejich domén
2. definice omezení
3. hledání řešení

▪ (1) a (2) deklarativní část

- **modelování** problému
- vyjádření problému splňování podmínek

▪ (3) řídicí část

- **prohledávání** stavového prostoru řešení
- procedura pro hledání řešení (enumeraci) se nazývá **labeling**
- umožní nalézt jedno, všechna nebo optimální řešení

Kód CLP(*FD*) programu

% základní struktura každého CLP programu

```
solve( Variables ) :-  
    declare_variables( Variables ),          domain([Jan],3,6), ...  
    post_constraints( Variables ),          all_distinct([Jan,Petr,...])  
    labeling( Variables ).
```

% triviální labeling

```
labeling( [] ).
```

```
labeling( [Var|Rest] ) :-
```

```
    fd_min(Var,Min),                        % výběr nejmenší hodnoty z domény  
    ( Var#=Min, labeling( Rest )  
    ;  
      Var#>Min, labeling( [Var|Rest] )  
    ).
```

Příklad: algebrogram

▪ Přiřad'te cifry 0, ... 9 písmenům S, E, N, D, M, O, R, Y tak, aby platilo:

- SEND + MORE = MONEY
- různá písmena mají přiřazena různé cifry
- S a M nejsou 0

▪ `domain([E,N,D,O,R,Y], 0, 9), domain([S,M],1,9)`

```
1000*S + 100*E + 10*N + D  
+ 1000*M + 100*O + 10*R + E  
#= 10000*M + 1000*O + 100*N + 10*E + Y
```

▪ `all_distinct([S,E,N,D,M,O,R,Y])`

▪ `labeling([S,E,N,D,M,O,R,Y])`

Od LP k CLP I.

▪ CLP: rozšíření logického programování o omezující podmínky

▪ CLP systémy se liší podle typu domény

- **CLP(*A*)** generický jazyk
- **CLP(*FD*)** domény proměnných jsou konečné (*Finite Domains*)
- **CLP(\mathbb{R})** doménou proměnných je množina reálných čísel

▪ Cíl

- využít syntaktické a výrazové přednosti LP
- dosáhnout větší efektivity

▪ **Unifikace v LP je nahrazena splňováním podmínek**

- unifikace se chápe jako **jedna** z podmínek
- $A = B$
- $A \# < B, A \text{ in } 0..9, \text{ domain}([A,B],0,9), \text{ all_distinct}([A,B,C])$

Od LP k CLP II.

- Pro řešení podmínek se používají **konzistenční techniky**
 - *consistency techniques, propagace omezení (constraint propagation)*
 - omezení: $A \text{ in } 0..2, B \text{ in } 0..2, B \#< A$
domény po propagaci omezení $B \#< A$: $A \text{ in } 1..2, B \text{ in } 0..1$
- Podmínky jsou deterministicky vyhodnoceny v okamžiku volání podmínky
- **Prohledávání doplněno konzistenčními technikami**
 - $A \text{ in } 1..2, B \text{ in } 0..1, B \#< A$
 - po provedení $A \#= 1$ se z $B \#< A$ se odvodí: $B \#= 0$
- **Podmínky jako výstup**
 - kompaktní reprezentace nekonečného počtu řešení, výstup lze použít jako vstup
 - dotaz: $A \text{ in } 0..2, B \text{ in } 0..2, B \#< A$
výstup: $A \text{ in } 1..2, B \text{ in } 0..1, B \#< A$

Syntaxe CLP

- Výběr jazyka omezení
 - CLP klauzule
jako LP klauzule, ale její tělo může obsahovat omezení daného jazyka
 $p(X,Y) :- X \#< Y+1, q(X), r(X,Y,Z).$
 - Rezoluční krok v LP
 - kontrola existence mgu mezi cílem a hlavou
 - Krok odvození v CLP také zahrnuje
 - kontrola konzistence aktuální množiny omezení s omezeními v těle klauzule
- ⇒ Vyvolání dvou řešičů: unifikace + řešič omezení

Operační sémantika CLP

- CLP výpočet cíle G
 - *Store* množina aktivních omezení \equiv **prostor omezení (constraint store)**
 - inicializace $Store = \emptyset$
 - seznamy cílů v G prováděny v obvyklém pořadí
 - pokud narazíme na cíl s omezením c : $NewStore = Store \cup \{c\}$
 - snažíme se splnit c vyvoláním jeho řešiče
 - při neúspěchu se vyvolá backtracking
 - při úspěchu se podmínky v $NewStore$ zjednoduší propagací omezení
 - zbývající cíle jsou prováděny s upraveným $NewStore$
- CLP výpočet cíle G je úspěšný, pokud se dostaneme z iniciálního stavu $\langle G, \emptyset \rangle$ do stavu $\langle G', Store \rangle$, kde G' je prázdný cíl a $Store$ je splnitelná.

CLP(FD) v SICStus Prologu

Nejpoužívanější systémy a jazyky pro CP

- **Swedish Institute of Computer Science: SICStus Prolog** 1985
 - silná CLP(*FD*) knihovna, komerční i akademické použití pro širokou škálu platform
- **IC-PARC, Imperial College London, Cisco Systems: ECLiPS^e** 1984
 - široké možnosti kooperace mezi různými řešičemi: konečné domény, reálná čísla, repai r
 - od 2004 vlastní Cisco Systems volně dostupné pro akademické použití, rozvoj na IC-PARC, platformy: Windows, Linux, Solaris
- **ILOG, omezující podmínky v C++** 1987
 - komerční společnost, vznik ve Francii, nyní rozšířená po celém světě
 - implementace podmínek založena na objektově orientovaném programování
- <http://www.fi.muni.cz/~hanka/bookmarks.html#tools>
 - cca 50 odkazů na nejrůznější systémy: Prolog, C++, Java, Lisp, ...
 - COSYTEC: CHIP, PrologIA: Prolog IV, Siemens: IF Prolog, akademický: Mozart (objektově orientované, deklarativní programování, *concurrency*), ...

CLP(*FD*) v SICStus Prologu

- CLP není dostupné v SWI Prologu
- CLP knihovna v ECLiPS^e se liší
- Vestavěné predikáty jsou dostupné v separátním modulu (knihovně)
:- use_module(library(clpfd)).
- Obecné principy platné všude
- Stejně/podobně vestavěné predikáty existují i jinde

Příslušnost k doméně: Range termy

- ?- domain([A,B], 1,3). domain(+Variables, +Min, +Max)
A in 1..3
B in 1..3
- ?- A in 1..8, A #\= 4. ?X in +Min..+Max
A in (1..3) \\/ (5..8)
- Doména reprezentována jako posloupnost intervalů celých čísel
- ?- A in (1..3) \\/ (8..15) \\/ (5..9) \\/ {100}. ?X in +Range
A in (1..3) \\/ (5..15) \\/ {100}
- Zjištění domény Range proměnné Var: fd_dom(?Var, ?Range)
 - A in 1..8, A #\= 4, fd_dom(A, Range). Range=(1..3) \\/ (5..8)
 - A in 2..10, fd_dom(A, (1..3) \\/ (5..8)). no
- Range term: reprezentace nezávislá na implementaci

Příslušnost k doméně: FDSet termy

- FDSet term: reprezentace závislá na implementaci
- ?- A in 1..8, A #\= 4, fd_set(A, FDSet). fd_set(?Var, ?FDSet)
A in (1..3) \\/ (5..8)
FDSet = [[1|3], [5|8]]
- ?- A in 1..8, A #\= 4, fd_set(A, FDSet), B in_set FDSet. ?X in_set +FDSet
A in (1..3) \\/ (5..8)
FDSet = [[1|3], [5|8]]
B in (1..3) \\/ (5..8)
- FDSet termy představují nízko-úrovňovou implementaci
- FDSet termy nedoporučeny v programech
 - používat pouze predikáty pro manipulaci s nimi
 - omezit použití A in_set [[1|2], [6|9]]
- Range termy preferovány

Další fd... predikáty

- `fdset_to_list(+FDset, -List)` vrací do seznamu prvky `FDset`
- `list_to_fdset(+List, -FDset)` vrací `FDset` odpovídající seznamu
- `fd_var(?Var)` je `Var` doménová proměnná?
- `fd_min(?Var, ?Min)` nejmenší hodnota v doméně
- `fd_max(?Var, ?Max)` největší hodnota v doméně
- `fd_size(?Var, ?Size)` velikost domény
- `fd_degree(?Var, ?Degree)` počet navázaných omezení na proměnné
 - mění se během výpočtu: pouze aktivní omezení, i odvozená aktivní omezení

Aritmetická omezení

- `Expr RelOp Expr`
`RelOp` \rightarrow `#=` | `#\=` | `#<` | `#=<` | `#>` | `#>=`
 - `A + B #=< 3,`
`A #\= (C - 4) * (D - 5), A/2 #= 4`
- `sum(Variables, RelOp, Suma)`
 - `domain([A,B,C,F], 1, 3),`
`sum([A,B,C], #=, F)`
- `scalar_product(Coeffs, Variables, RelOp, ScalarProduct)`
 - `domain([A,B,C,F], 1, 6),`
`scalar_product([1,2,3], [A,B,C], #=, F)`

Výroková omezení, reifikace

- **Výroková omezení** pozor na efektivitu
 - `\#` negace, `#\` konjunkce, `#\|` disjunkce, `#<=>` ekvivalence, ...
 - `X #> 4 #\| Y #< 6`
 - za předpokladu `A in 1..4`:
`A#\= 3, A#\= 4` `A#\= 3 #\| A#\= 4` `A#=1 #\| A#=2`
`A in (inf..2)\| (5..sup)` `A in (inf..2)\| (5..sup)` `A in inf..sup`
 tj. propagace disjunkce `A#=1 #\| A#=2` je příliš slabá (propagační algoritmy příliš obecné)
- **Reifikace** pozor na efektivitu
 - `Constraint #<=> Bool`
`Bool in 0..1` v závislosti na tom, zda je `Constraint` splněn
 - příklad: `A in 1..10 #<=> Bool`
 - za předpokladu `X in 3..10, Y in 1..4, Bool in 0..1`
 porovnej rozdíl mezi `X#<Y` `X#<Y #<=> Bool`
`X = 3, Y = 4` `X in 3..10, Y in 1..4, Bool in 0..1`

Příklad: reifikace

- Přesně `N` prvků v seznamu `S` je rovno `X`: `exactly(X, S, N)`
`exactly(_, [], 0).`
`exactly(X, [Y|L], N) :-`
`X #= Y #<=> B,` % reifikace
`N #= M+B,` % doménová proměnná místo akumulátoru
`exactly(X, L, M).`
 - `?- domain([A,B,C,D,E,N], 1, 2), exactly(1, [A,B,C,D,E], N), A#< 2, B#< 2.`
`A = 1, B = 1, C = 2, D = 2, E = 2, N = 2`
- Vyzkoušejte si
 - `greater(X, S, N)`: přesně `N` prvků v seznamu `S` je větší než `X`
 - `atleast(X, S, N)`: alespoň `N` prvků v seznamu `S` je rovno `X`
 - `atmost(X, S, N)`: nejvýše `N` prvků v seznamu `S` je rovno `X`

Základní kombinatorická omezení

- `element(N,List,X)`
 - omezení na konkrétní prvek seznamu
- `all_distinct(List)`
 - všechny proměnné různé
- `serialized(Starts,Durations)`
 - disjunktivní rozvrhování
- `disjoint2(Rectangles)`
 - nepřekrývání obdélníků
- `cumulative(Starts,Durations,Resources,Limit)`
 - kumulativní rozvrhování

Výskyty prvků v seznamu

- `element(N,List,X)`
 - N-tý prvek v seznamu List je roven X
 - `| ?- A in 2..10, B in 1..3, element(N, [A,B], X), X#< 2.
B = 1, N = 2, X = 1, A in 2..10`

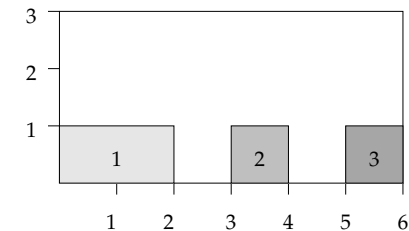
Všechny proměnné různé

- `all_distinct(Variables)`, `all_different(Variables)`
- Proměnné v seznamu Variables jsou různé
- `all_distinct` a `all_different` se liší úrovní propagace
 - `all_distinct` má úplnou propagaci
 - `all_different` má slabší (neúplnou) propagaci
- Příklad: učitelé musí učit v různé hodiny
 - `all_distinct([Jan,Petr,Anna,Ota,Eva,Marie])`
Jan = 6, Ota = 2, Anna = 5,
Marie = 1, Petr in 3..4, Eva in 3..4
 - `all_different([Jan,Petr,Anna,Ota,Eva,Marie])`
Jan in 3..6, Petr in 3..4, Anna in 2..5,
Ota in 2..4, Eva in 3..4, Marie in 1..6

učitel	min	max
Jan	3	6
Petr	3	4
Anna	2	5
Ota	2	4
Eva	3	4
Marie	1	6

Disjunktivní rozvrhování

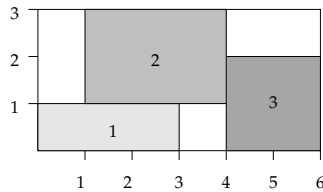
- `serialized(Starts,Durations)`
- Rozvržení úloh zadaných startovním časem (seznam Starts) a dobou trvání (seznam **nezáporných** Durations) tak, aby se nepřekrývaly
 - příklad s konstantami: `serialized([0,3,5],[2,1,1])`

- příklad: vytvoření rozvrhu, za předpokladu, že **doba trvání hodin není stejná**
 - `D in 1..2, C = 3,`
`serialized([Jan,Petr,Anna,Ota,Eva,Marie], [D,D,D,C,C,C])`

Nepřekrývání obdélníků

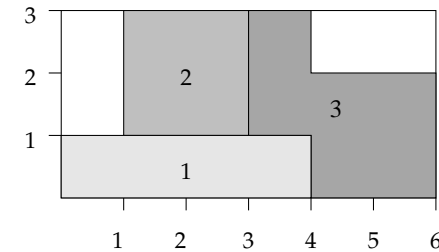
- `disjoint2(Rectangles)` `disjoint1(Lines)`
`disjoint2([Name(X, Deřka, Y, Vyska) | _])`
- umístění obdélníků ve dvourozměrném prostoru
 doménové proměnné `X, Y, Deřka, Vyska` mohou být z oboru **celých čísel**
- příklad s konstantami:
`disjoint2([rect(0,3,0,1), rect(1,3,1,2), rect(4,2,2,-2)])`

- příklad: vytvoření rozvrhu za předpokladu, že učitelé učí v různých místnostech
`D in 1..2, C = 3,`
`disjoint2(class(Jan,D,M1,1), class(Petr,D,M2,1), class(Petr,D,M3,1), ...]`

Kumulativní rozvrhování

- `cumulative(Starts,Durations,Resources,Limit)`
- Úlohy jsou zadány startovním časem (seznam `Starts`), dobou trvání (seznam `Durations`) a požadovanou kapacitou zdroje (seznam `Resources`)
- Rozvržení úloh tak, aby celková kapacita zdroje nikdy nepřekročila `Limit`
- Příklad s konstantami: `cumulative([0,1,3],[4,2,3],[1,2,2],3)`

Příklad: kumulativní rozvrhování

- Vytvořte rozvrh pro následující úlohy, tak aby nebyla překročena kapacita 13 zdroje, a minimalizujte celkovou dobu trvání

úloha	doba trvání	kapacita
t1	16	2
t2	6	9
t3	13	3
t4	7	7
t5	5	10
t6	18	1
t7	4	11

```

schedule(Ss, End) :-
    length(Ss, 7),
    Ds = [16, 6, 13, 7, 5, 18, 4],
    Rs = [ 2, 9, 3, 7, 10, 1, 11],
    domain(Ss, 0, 51),
    domain([End], 0, 69),
    after(Ss, Ds, End),    % koncový čas
    cumulative(Ss, Ds, Rs, 13),
    append(Ss, [End], Vars),
    labeling([minimize(End)], Vars).

after([], [], _).
after([S|Ss], [D|Ds], E) :-
    E #>= S+D, after(Ss, Ds, E).

| ?- schedule(Ss, End).
Ss = Ss = [0,16,9,9,4,4,0], End = 22 ?
    
```